

Vladimír Sattran

Hora Gimo

Hora Gimo

Vladimír Sattran

nakladatelství

České Budějovice, 2011

Hora Gimo

© Vladimír Sattran, 2011

Ilustrace © Vladimír Svoboda, 2011

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem bez předchozího písemného svolení nakladatele.

První vydání, 2011

Převod do elektronické podoby Petr Řepík

Vydalo nakladatelství KOPP,

Šumavská 3, 370 01 České Budějovice,

tel./fax: 386 460 474,

e-mail: knihy@kopp.cz;

Internet: www.kopp.cz

ISBN 978-80-7232-426-2

Hora Gimo

Zápis

Před námi stála hora Mount Gimo, obrovský, kos-trbatý masiv skal zbrázděný stržemi a drobnými údolími. Říkal jsem jí prostě Hora. Byl jsem zde, abych si pokořil její rudní bohatství, abych proklepal její hrud' a proposlouchal tlukot jejího srdce. Obří žíly naplnily kovem její tělo.

Stál jsem vzdálen několik kilometrů od jejího hřebene vysokého deset tisíc stop. Ovanula mne věčnost. Dno údolí bylo vystláno balvany, které kdysi patřily bokům Mount Gima. Tisíce roků se Hora modelovala do dnešní podoby. Měla úchvatnou strmost stěn a hebké koberce palouků. Měla čepici sněhu, věčný led jiskřící v ostrém slunci.

Zde začínal můj výstup. Zdlouhavý, plný měření sil. A zápisky, které následují, vznikly proto, že jsem se narodil, abych se prodíral světem k tomuto svědectví.

Všechny tyhle věci se dají psát jenom na hrana-
tých balvanech, vysoko nad údolím Narty, na
rozhraní větrů a plíživých oblak. Jako vypravěči mi-
nulých století, jako budoucí mystici, kterým budiž
naše země lehká, jako všichni ti, kteří neuměli klást
rozumné věty, útek po útku, ale vytrhávali z hloubi
(ze srdce?) ponurá slova zpovědi, nuž, tím stejným
způsobem, na okraji zbabělosti a šílenství, pokouším
se o zřetězení významů. Má ještě smysl slovo Gimo?
Říká vám něco mazlivé šálení hlásek Marapasta, Ser
Shiw, Seh Kuchika? Pro mne má každé písmenko
těchto vrcholů své zakletí, jako bych zvolna vyslovo-
val slovo ortely.

Hora Gimo se podobala mému velkému snu. Ještě
dříve, než jsem přišel do Kurdistánu, viděl jsem její
sněhem pokryté výšiny, křišťálové hrany a temnoty
strží. Byla totožná se ženou, s osudem, s posledním
vzepětím myšlenky před smrtí.

A já jsem ji tedy mohl uvítat jako své odvěké poko-
ření a všechny její rozmary jako gesta, kterými kyne,
aby ztišila mou touhu. Balvany, v nichž hlodaly větry
a letní výheň, na něž usedali orli, byly mými bratry.
Lišejníky, které je obrůstaly a změkčovaly jejich drsný

povrch, byly mými sestrami. Modrý vzduch, jenž sahá vysoko, kolmo vzhůru, se změnil v poselství volnosti, jež nespoutané čeká na ty, kteří nazývají věci jejich pravdivými jmény.

A jak jsem označil tebe, lasičko, můj jarní podběli, v škváře tohoto napůl zničeného světa? Našel jsem pro tebe pravé, pravdivé jméno, má touho, moje paní z Námoří? Moje myšlení je staré jako původní svět lidí, má troglodytskou, setrvačnou houževnatost prvních probuzení člověka, jímž protéká krev a láska. Je neodbytné, šálivé a prosté, ukrutné a zpozdlilé k pláči, mé myšlení je to malé todlecto, jež utíká kolem lipových kolébek a vrní ze sna: a je to prapůvodní mrazení prvních kumštýřů, když opracovali kost a objevili tajemno jeleních vášní. Z hlíny vzkřísili měkkost ženského klínu a rytmus plození. Z kamene zkřesali bolestné poznání boha a v hudbě z korun stromů uslyšeli svou budoucí píseň o jediném, neutu-chajícím pochodu pokolení, pokolení za pokolením, to slavné, strašné znění tympánů všech dob, které mrzačily vzkvetlé zahrady naděje.

Ale nic se nikdy nekončí, slyšíš, má plavá lasičko, jež toužíš po hranostají bělosti, i ty po letech zbělíš a milosrdná plíseň smrti tě rozemne v hlínu nových lasiček.

Náš tábor skládající se z pěti pákistánských širokých stanů s dvojitou střechou byl obdivuhodně skryt v malé úžlabině mezi dvěma vláčnými hřbety.

Místo vybral Ajád, mladý holohlavý Turkmén, ale tábořilo se zde už od nepaměti. Znáte to, že kdokoli, jenž zná hory, se mlčky rozhlédne a neomylně ukáže na totéž místo, dnes, zítra, před pěti sty lety. Kurdové vypřáhli muly, shodili objemná plátna stanů, přehodili řemen zpod ocasů a rozepnuli popruhy. Za chvíli byly všechny naše věci na jedné hromadě, dřevěné, zeleně natřené bedny s přístroji, polní plátěná lůžka, spací pytle, trasírky a tachymetrické tyče, lana a rýče, sta drobnůstek zabalených do pytloviny. Kuchař, Asyřan Bathjů, rovnal pytle s moukou, fazolemi, rýží a cukrem. Obloha byla kovově modrá, jenom dálky měly fialový opar a místy zružověly. Všechny vápencové a dolomitové stěny k večeru, při schylujícím se slunci, rozdávají růžovou něhu.

Několik Kurdů se modlilo na kraji velké sněhové kaluže. Kdosi před námi tam položil ploché desky břidlic a na nich stáli, klečeli a leželi věřící obráceni směrem k jihozápadu, k černému kameni Kaaby. Pohoří Zagros zůstávalo tiché a klidné.

Tak jsem žil mezi cizími lidmi, poslouchal řeči, kterým jsem nerozuměl; angličtina byla nám všem jen tím mechanickým nástrojem, kterým jsme si předávali základní požadavky, rozkazy, nutné zdvořilostní fráze. Nikdy jsem nemohl vyjádřit složitější myšlenky, to blýskání na časy, které lze vyslovit mateřštinou. I když Mansúr byl několik let v Cardiffu

a hovořil čistou, krásnou angličtinou, přece to byla jen cizí řeč. Mohli jsme si povídat o mnoha věcech, ale ne až do dna, ne až do té nejtemnější tmy studnice citů a chtění, které se prožívají a rostou jenom v mateřštině. Já neuměl dobře arabsky, on česky. Kurdové, kteří byli s námi, byli na tom ještě hůř, s nimi jsme mohli mluvit jen několika kurdskými slovy, která jsme se naučili, a pomocí rukou a očí, což bylo někdy výmluvnější.

Dýchali jsme velehorský vzduch, sdílený horskými tulipány a orly, do něhož kouř ohňů zapadal tak jako vykřičníky do nepopsaného modrého archu leteckého dopisního papíru.

Najednou jsme byli čistí, primitivní, průhlední. Mými přáteli se stali Adnan, Ajád a Núrí. Dva geologové a mladý pomocník, nosič, vždy usměvavý, klidný, až do samého kořání smyslů čistý. Vracím se úmyslně ke slovu čistý, které mi vyjadřuje víc než duševní a tělesnou nezkaženost a prostotu. Je výrazem pro ten výlučný lidský stav duše, v němž není zášti vůči žádné bytosti, v němž není ubližování, muselo by být objeveno přístupem ke zlu. Čistota Núrího není zásluhou jako u evropských světců. Je přírodní podstatou dobré bytosti, a to jsem mohl objevit až v těchto osamělých horách.

Večer jsme hrávali karty nebo domino a občas taky perskou hru taulí, při níž se postupuje s kameny kolem čtvercového pole a hody dvou kostek se oznamují perskými číslovkami: jek, do, čehár, šeš, do-pendž, jek-se... a bitva o získání polí se rozvíjí každým vrženým dvojčíslem.

– Taulí?

– Naám. Taulí.

Komu padne prvním hodem vyšší číslo, začíná hru. Benzinová lampa slabě syčí a horské můry přilétají do otevřeného stanu. Sedíme na bednách a krabice s jamkami pro červené a bílé kameny leží na skládacím stolku, který zbyl po minulých ruských expedicích. V ošumělém voskovém plátně lze ještě vidět vyrytá

slova azbukou. Jsou buď památkou po sovětském geologovi, který nad stolem sedával před pěti lety, nebo je tam napsal Adnan. Zná rusky až do těch těžkých, tajemně rytmiizovaných přízvuků a miloval moskevské ženy. Musely jej mít také rády, štíhlého černobrvého studenta s řasami dlouhými jako vášnivé noci.

- Zítra jdeme obhlédnout Mount Gimo.
- Zítra. Má Núrí připravit věci už teď?
- Ať připraví batohy a prohlédne láhve na vodu. Všechno ostatní domluvíme až ráno.
- Tisbah-alcheir. A ráno se do toho pustíme.

Už jsem tak začal své vyprávění a dnes to používá téměř každý literát. Rozkládám své zážitky do časových polí, v nichž provádím neohrabané skoky vpřed a vzad. Cvičená opička paměti metá kotrmelce do roztrhání těla. Představte si ten soudek paměti, co je v něm kalu a špíny! Teď se zvedá ze dna, kde se dříve v klidu usadila a kameněla. Tím přesýpáním času se všechno zakaluje, splývá a čas se roztočí jako joyceovská káča – a ráno, které nastává, není tím jitem prvního výstupu na podstavec Gima, ale pražské orosené rozednění s karlínskými kouři, hlučné, plné tramvají nacpaných dělníky, učednicemi, prodavači, penzisty pomáhajícími ve skladech, přípravnách, ústřednách, dispečery čehosi, co je a není neodbytné, čekateli v dlouhých podatelkách, poddůstojníky s chronickým chrapotem, lidmi jedoucími křížem krážem, ale

ne nazdařbůh, školáky, kteří počkají před školními vraty, až bude půl osmé. Není to jedno, že tohle ráno teď vsouvám do pera, jež krouží nad terčem papíru? A že ten papír je loňský, z mezopotamského rákosu, a že to píšu na hranatých balvanech právě pod hřbetem Hory?

Myslím to ráno, v němž žena přišla za mnou do kuchyně, kde jsem už dlouho spával, abych nikoho nerušil světlem potřebným k večerní práci, k té dřině, kterou jsem doháněl část svého snu. Ten sen spočíval v napsání několika článků a také v tom, cítit se na chvíli sám sebou, abych proměnil hrubou šalbu dne, jež nevadí tisícům lidí, v platinově jiskřivou a přesnou šupléru, kterou jsem mohl změřit svou duši, svou malost toužící trochu dál a výš. To ráno mi žena řekla:

Jak si to vlastně představuješ?

Bylo mi zatěžko vysvětlovat. Ucítil jsem především únavu z dnů, které se rozrůstaly v bažiny plné chapadel a tekutého písku, z nichž není úniku. Měl jsem vždy touhu pronikat nesnázemi, dokončit dílo, uléhat s vědomím, že jsem pro sebe dovršil práci, která mi byla dána. Jaké rozměry má osamocená duše? Práce ji téměř zcela naplní, a najde-li k tomu pokornou lásku, pak taková duše věří, že našla štěstí. Praská pod šíří a tíhou radosti.

Měli jsme dvě zdravé děti, které nám dodávaly váhu rodinného krbu. Žena však měla od jejich narození pocit, že jenom ona nese břímě rodiny, jak tomu často bývá u rodiček, které s určitými těžkostmi přivedou na svět hezké děti. Bylo mi líto, že říká všem známým: Manžel mi v ničem nepomůže. Trapně jsem se k těmto poznámkám usmíval, snažil se zdůraznit smysl své ženy pro nadsázku, pro humorné trapasy známé z Dikobrazu. Každý však cítil, že to myslí vážně a jestli nadsazuje, tak bez vědomí takového úskoku, bezprostředně, z nutnosti promarněných představ. Tím spíše jsem pak vypadal jako člověk, jenž vědomě ubližuje a sám cynicky žertuje z převahy intelektu, který vždy zbavuje citu a něhy.

V Praze jsme chodívali na oběd do malé hospody U Hvězdy, přitisknuté ke zdi obory a plné stinných kaštanů a malých kulatých stolků na tenkých železných trubkách. Ó, tam se sedělo, blaze, uvolněně! Plni poledního dolce far niente, my, bezvýznamní hoši z geologického ústavu, dvacet minut od práce, jsme se nořili v chladivý stín a dobré pivo na dosah ruky. Řekni, co nám v tu chvíli chybělo? Je vůbec možné, aby si člověk vážil takových samozřejmostí? Prožívali jsme ty polední přestávky jako v obluzení, zakletí ještě do práce, drnění telefonů a kalkulaček, do prostoru vznikajících map plných hustých barev a jemných kontur.

V tu dobu mne navíc mrzely nesmyslné věci jako je podceňování a intriky, propásnuté příležitosti a dluhy. Dluhy obecně vzato: svým známým, ženám, i ty šestiprocentní, úrokované, na něž se kamarádi upsali jako věřitelé. Ale tohle je epika. Co hýbe dějem, jsou nesplněná přání. A já měl dvě, dvě obludná přání jako chlapecké námořnické sny, kterými jsem se žral a vztekal, kterými jsem trpěl. To první bylo, když jsme se s Jarmilou rozešli a mne začala tížit samota, abych vše zase urovnal, vrátil nazpět, získal minulé opěrné posty a možnost dětských her. Jak rád jsem dětem vymýšlel divoké příběhy z rodu Mighty Mouse, které poslouchaly s napětím, jež mi dodávalo nových nápadů a hluboké radosti. Tak mi už nikdo nikdy nebude naslouchat: ručky na zelených peřinách s barevnými zvířátky, údivem roztažené koutky úst a na čelech to jasné, čisté prožívání neskutečných dějů, výšek a hlubin, dalek, jež překonávala síla magického slova.

A druhé přání bylo zase sobecké. Toužil jsem po univerzitní dráze, chtěl jsem prostě učit, přednášet o nových směrech v geologii, o nových způsobech prospekce rudních ložisek, o studiu geologické stavby pomocí leteckých snímků, v nichž pomocí stereoskopu čteš jako v milenčině dlani. Každá vráska, každá rýha na povrchu země má svůj skrytý i zjevný smysl. Všechno je veliké bitevní pole, v němž pomocí duševního úsilí a s odvahou fantazie plánuješ strategii vítězných tažení. Měl jsem rád dobrodružství spojená s logikou postupu, s plánovanými obchvaty a ústupy, s odhadem výše rizika.

Ani jedno z mých přání se nesplnilo. Zůstal jsem sám a říkal si, že je třeba zvyknout si trvale na tu situaci. Na fakultu mě také nechtěli. Spíše mě nemohli vzít, protože prostě nebylo místo. Ale byl v tom i kus obavy z mého nadšení a chuti pustit se do výkladu, do přednášek, které bych měnil podle potřeby a zájmu studentů, strach z toho, že bych chtěl rozčeřit stojaté vody. Navíc jsem nebyl komunista. Nedařilo se mi.

Protože jsem si nikomu nepostěžoval, ani nemohu říci, zda by mě někdo politoval nebo mi poradil. Tyhle sny zůstaly po několika nezdařených pokusech mým privatissimem. Avšak klidu mi nedávaly ani poté, co jsem přijal nabídku odjet do kurdistánských hor na průzkum rudních ložisek.

Když jsem odjížděl přes Istanbul a východní Turecko do pohraničního iráckého městečka Zakhu, kde se mísily západní kurdské kmeny s arabskými prvky, promítal jsem si obrazy z dřívějších putování. Všechny mé années de pèlerinage se vrstvily a vytvářely podivné trsy dojmů vyrůstajících z několika společných kořenů. První a důležitý svazek byly Čechy. Další byly ty, které bych označil jménem Paříž. Nebyly to dojmy z ciziny. Francie mi byla tak evropsky blízká se svými zámky a předměstími, se svými vysočinami a meandrujícími říčkami v nížinách, že tvořila přestupní stanici. A za třetí to byly vysoké pouštní a vyprahlé hory, které se seskupily do dlouhé linie Atlasu.

Jak se uzavírají vědecká přátelství? Lámal jsem si často hlavu nad tím, proč se několik badatelů upíše jednomu projektu a vloží do něj své nejlepší síly, proč táhnou dlouhý čas za jeden provaz a drží při sobě, i když jsou rozdílní vším, co si lze představit: stářím, povahou, vírou nebo zdravím. Proč se dovedou společně rvát za nepatrný pokrok a trápit se neúspěšnými pokusy?

Karel Pošepný byl bystrý a vznětlivý absolvent brněnské fakulty a měl v sobě zvláštní kouzlo nepředvídaných reakcí na životní situace. Haberman, starší snědý muž, často až nespolečensky mlčenlivý, pracoval systematicky, přesně a s takovou houževnatou trpělivostí, které se všichni museli obdivovat. Ženy jej považovaly za morouse a pedanta, ale jeho strohá povaha nebyla nelidská. Byla jen vyprahlá jako podhorská cesta. Nikdy se nerozčílil, nikdy nepomlouval. To Morávek, kterému jsme říkali Artuš, oplýval tokem čistých i kalných slov, bubláním nespokojenosti a nadšení. Byl paradoxní živel a často nám komplikoval práci. Nejmladším spolupracovníkem úkolu byl inženýr Vojta Černý, náš Vojtíšek. Hrál dobře tenis, závodně plachtařil a byl stále obklopen ženami a kamarády. Jeho překvapující energie vytvářela kolem jeho osoby neklid a zmatené touhy.

Tyto různé lidské typy se sdružily nad projektem, který jsem vypracoval. Divil jsem se, že vůbec můj projekt byl přijat a že mi strana požehnala, abych jej vedl. Vytvoření naší pracovní skupiny bylo věcí zpola

náhodnou. Když jsem sestavoval podrobný program, měl jsem na mysli vždy určitého pracovníka, který se bude zabývat jednotlivými otázkami. Avšak ústav měl mnoho jiných projektů. Vedení nepovažovalo za příliš důležité hledět na pracovní obsazení úkolu. Z původního záměru zůstal pouze Pošepný. Ostatní byli navrženi až dodatečně jako náhrada za ty, kteří měli jiné úkoly. Po delších tahanicích vznikla skupinka pěti vědců a začalo prazvláštní období dorozumívání. Naroubované větve se musely adaptovat na mízu podložky. Hledali jsme společný jazyk a tempo práce.

Během prvního roku příprav a rešerší jsme se postupně sblížili. Každý přišel se svou troškou do mlýna. Debaty, které jsme si stanovili jako jednu z metod živé vědecké práce, se stávaly kořením života. A tak jsme po třech letech společné dřiny v terénu, u mikroskopů a počítačů cítili zodpovědnost za vznikající dílo. Jeho rozsah nás samotné překvapil. A věděli jsme, že závěry práce se mohou stát začátkem dalších a rozsáhlejších projektů.

Proč bych nepřiznal, že jsem se ve svém životě setkal s několika ženami, a že právě Jarmila, i když jsme spolu měli děti, neměla na mne onen rozhodující vliv. Tou ženou, k níž se v duchu stále vracím, je Káťa, jakási polovybájená, éterická bytost, odvrácená polovina mé duše, kterou jsem nikdy nepoznal jinak než právě skrze její nepodmaněné ženství.

Stala se průvodkyní mého putování, skutečností a iluzí, jistotou a touhou, obrazem toho, co nikdy už nebude zcela naše a přece se nikdy nevzdáme naděje, že si je přivlastníme. Mluvili jsme spolu jako spolužáci, jako milenci, jako věčné hádanky vlastní budoucnosti. Bylo tolik míst, kde jsem si byl téměř jist, že spolu hovoříme! Ať to bylo v představách nebo skutečně, co to změnilo na radosti a trýzni, která se mne v těch okamžicích zmocňovala. Káťa je pro mne tím, čím byla Hölderlinovi Diotima. Byla snem, kterým jsem přesvědčoval svůj moderní mozek, že existuje genetický kód romantických dávnověků.

Mnoho trvalých vztahů vznikalo ve vyšších třídách gymnázia, jako by se tenkrát naplňoval život až po okraj a všechno další bloudění i jistoty byly obsaženy v těch mladistvých letech.

Často se mi vracejí na mysl dávné obrázky, vzrušené debaty a náruživé hodiny muzicírování, kdy jsme objevovali nové hudební světy Stravinského a Weberna a milovali Bartókovy barbarské rytmy. Drze jsem přehrával Kašpara noci a další skladby božského Ravela, všechno s kypřivou radostí z nových harmonií a technických experimentů. Už v těchhle dobách mládí jsme si rozuměli, oba neklidní, Káťa plna poezie a předtuch sociálních zvrátů, já s hudbou, romány a odvahou tvořit. Myslím, že jsme se převážnou část dní usmívali. Necháпали jsme zármutky a světoboly bližních.

Tato lehkost pozvolna začala oprýskávat a přibližovala se chvíle, v níž jsme sami pocítili bolest, ústrky a vlastně i nám se zachtělo truchlit.

Ve stejném gymnáziu a téměř ve stejných lavicích se formují z citlivých duší podobné odlitky abiturientů: jejich reflexy vůči bezpráví a samotný pojem bezpráví mají shodný smysl a směr, lásky mají podobnou náruživost a předsudky, vštěpované učiteli, stejné následky. Na Káfu i na mne padaly tytéž fráze, ideály i příkoří, a proto jsme si i po tolika letech tak lehce a téměř beze slov rozuměli. Dvě stejně napjaté struny rozechvělé větry od pólů. Stejná rezonance, stejné pochopení úzkosti, milosti nebo utrpení. Nevím, proč zdůrazňuji tyto samozřejmé shody. Jsem pedantský a tvrdošíjně didaktický právě v nejobyčejnějších vztazích mezi lidmi. Káfa by se smála, protože právě tohle byl jeden z našich školních zlovyků.

Staneme před soudnou stolicí boží a zodpovíme své hříchy. Nalezneme neomylnou paměť své zbabělosti: všechny skutky, které jsme pro vlastní marnivost tak snadno zapomínali, se promítnou na veliké plátno účtování. Budeš jako ovce procházející hustým bodláčím. Všechny ostny a pichlavé listy se zachytí na její kůži a marně se bude snažit je setrást. Čím více se bude třít o kamení a zemi, tím víc se budou bodliny zadírat do její kůže. Bodliny minulých skutků. Ostny pomluv, závisti, smilstva. Manželky bližního

svého aniž statku jeho... A nepokradeš. Nepromluvíš křivého svědectví. Neřekneš: Ty jsi to byla a přitom se budeš dívat stínem svého pokušení.

Měli jsme malou partu, která se pomalu vytvořila kolem projektu. Naším úkolem bylo zkoumat vztah vzniku a složení hornin a jejich prostorové relace k výskytu rudních ložisek. Zabýval jsem se tímto problémem už v Paříži v týmu francouzských geologů.

Byl jsem dost tolerantní dirigent, a proto náš orchestr často nepřesně nasazoval a končil. Malé disonance, patřící odjakživa do průběhu hry, se zdály občas narůstat do hrozivých rozměrů. Přesto byla naše parta spojena podivným, snad zázračným tmelem, který dovoloval skřípot pantů a divoké diskursy, téměř zemětřesení vyvolaná výměnou názorů (skutečných názorů, které jsou pilíři i podkopy). To všechno se mohlo mezi námi rozkomíhat, ale budova našeho malého sdružení se nerozpadla. Karel Pošepný byl pascalovský typ, byl packalem k nejvyššímu uspokojení praktických človíčků, jimž dokazoval, že logické myšlení je neprodejným ležákem, vědecké nadšení, ta poctivá *maladresse*, „levý ruce a přitom geniální nápady“, to zadrhující hoře z rozumu, které jako pytláková smyčka číhá na lehkověrné zajíčky.